

บทที่ ๑

ปาราชิกกัณฑ์

พระมหาวิจิตร กลยานจิตโต

วัตถุประสงค์ประจำบทเรียน

หลังเรียนจบรายวิชานี้แล้ว ผู้เรียนสามารถ

๑. อธิบายความหมาย ลักษณะเฉพาะ ความสำคัญและคุณประโยชน์ของการบัญญัติสิกขาบทได้
๒. อธิบายมูลเหตุที่ทำให้บัญญัติสิกขาบทได้
๓. บอกประเภทของปฐมบัญญัติ อนุบัญญัติได้
๔. อธิบายพฤติกรรมของภิกษุณีที่เป็นปฐมบัญญัติ อนุบัญญัติได้

ขอบข่ายเนื้อหา

๑. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภิกษุณีวิภังค์
๒. สาระสำคัญในปาราชิกสิกขาบท ๑-๔

๑.๑ ความนำ

คำว่า อาบัติ แปลว่า ถึงความวิบัติแห่งศีลและอาจารย์ มีวิเคราะห์ว่า ฉติ การณหิ สีลาจารย์วิปตติโย อาปชชนตีติ อาปตติโย ย่อมถึงความวิบัติแห่งศีลและอาจารย์ ด้วยเหตุ ๖ อย่างเพราะเหตุนี้ ชื่อว่าอาบัติ หรือ แปลว่า ให้ถึงทุกข์ มีการเกิดในอบายภูมิเป็นต้น หรือประสพภัยมีอัตรานาฎาภายเป็นต้น มีวิเคราะห์ว่า อาปายิกาทิทุกข์ อัตรานาฎาภายิก วา อาปชชนติ ปาเปเนตีติ วา อาปตติโย ย่อมถึง หรือย่อมให้ถึงทุกข์มีการเกิดในอบายภูมิเป็นต้น หรือ ภัย มีอัตรานาฎาภายเป็นต้น เพราะเหตุนี้ ชื่อว่า อาบัติ หรือแปลว่า การต้อง มีวิเคราะห์ว่า อาปชชนํ อาปตติ การต้องชื่อว่า อาบัติ¹ (อา+ปท คติมहि ในการไป-การถึง+ติ) หมายถึง กิริยาอาการที่ภิกษุหรือภิกษุณีล่วงละเมิด ข้อที่ทรงห้าม พระพุทธเจ้าก็ปรับอาบัติ เรียกว่าการต้องอาบัติ ของภิกษุณีนั้นเป็นการบัญญัติเพิ่มเติมจากของภิกษุเรียกว่า อสาธารณบัญญัติ มีทั้งหมด ๔ สิกขาบทรวมกับของภิกษุอีก ๔ สิกขาบทเป็น ๘ สิกขาบทมีขั้นตอนการบัญญัติสิกขาบทนั้นดังนี้ลำดับเนื้อหา

ลำดับเนื้อหาของปาราชิกกัณฑ์ สังฆาติเสสกัณฑ์ นิสัคคิกกัณฑ์ ปาจิตตีกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสขียกัณฑ์ ดังกล่าวมา ดำเนินไปในลักษณะเดียวกัน ดังนี้

๑. ต้นบัญญัติ เล่าเรื่องภิกษุณีผู้เป็นอาทิกัมมิกะ คือผู้ประพฤดิเสียหายในกรณีนั้น ๆ เป็นรายแรกที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นเป็นต้นเหตุเพื่อการบัญญัติสิกขาบท เช่น ภิกษุณีสุนทรินันทายินดีการถูกต้องกายกับนายสาฬหะ เป็นเหตุให้ทรงบัญญัติ ปาราชิกสิกขาบท ห้ามภิกษุณีผู้กำหนดถูกต้องกายกับชายผู้กำหนด

๒. พระบัญญัติ คือสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้ภิกษุณีล่วงละเมิด มีบทกำหนดโทษหรือปรับอาบัติผู้ล่วงละเมิด ถ้าเป็นการบัญญัติสิกขาบท ในครั้งแรก เรียกว่า มูลบัญญัติ เช่น มูลบัญญัติของปาจิตตีสิกขาบทที่ ๑ แห่ง อารามวรรคว่า “ก็ภิกษุณีใดเข้าไปสู่อารามโดยไม่บอก ต้องอาบัติปาจิตตีย์”

ถ้ามีการบัญญัติเพิ่มเติมข้อความสิกขาบทนั้น เพื่อความรอบคอบรัดกุม สิกขาบทที่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมนี้เรียกว่า อนุบัญญัติ เช่น อนุบัญญัติของปาจิตตีย์

๑.๒ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภิกษุณีวิภังค์

ภิกษุณีวิภังค์ จัดเป็นพระวินัยปิฎกเล่มที่ ๓ ประกอบด้วยเนื้อหาปาราชิกกัณฑ์ สังฆาติเสสกัณฑ์ นิสัคคิกกัณฑ์ ปาจิตตีกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสขียกัณฑ์ และอธิกรณสมณะ มีเนื้อหาว่าด้วยบทบัญญัติฝ่ายภิกษุณี รวมเป็น ๓๑๑ สิกขาบท เรียกว่าภิกษุณีปาฏิโมกข์โดยปรับโทษสถานหนักแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดบทบัญญัติในปาราชิกกัณฑ์ และสังฆาติเสสกัณฑ์ และปรับโทษสถานเบาแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดบทบัญญัติกัณฑ์ที่เหลือ

คำว่า “ภิกษุณีวิภังค์” แปลว่า ข้อแจกแจงเกี่ยวกับภิกษุณี เป็นบทบัญญัติที่ภิกษุณีสงฆ์จะต้องสวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกครั้งเดือน

บทบัญญัติของภิกษุณีมี ๒ กลุ่ม คือ

๑) อสาธารณบัญญัติ หรือ เอกโตบัญญัติ บทบัญญัติที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารภภิกษุณีบัญญัติไว้เฉพาะสำหรับภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว ๑๓๐ สิกขาบท ภิกษุสงฆ์ไม่ต้องรักษา

¹ กงขา.ฎีกา.๑๓๔

๒) สาธารณบัญญัติ หรือ อุภโตบัญญัติ บทบัญญัติที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารภภิกษุสงฆ์ บัญญัติไว้ซึ่งภิกษุพึงรักษา และภิกษุณีพึงรักษาด้วย ๑๘๑ สิกขาบท มีเนื้อหาดังที่แสดงไว้แล้วในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค ๑ และ ๒

๑.๓ สารสำคัญในปาราชิกกัณฑ์

ปาราชิก แปลว่า อาบัติที่ยังผู้ล่วงละเมิดให้พ่ายแพ้ จากศาสนา มีวิเคราะห์ว่า สาสนโต บุคคลปราชาติติ ปาราชิก ยังบุคคลผู้ต้องให้พ่ายแพ้จากศาสนา เพราะเหตุนี้ ชื่อว่า ปาราชิก (ปรา+ชि ขเย ในความชนะ+ณาเป+ณย)หมายความว่า เมื่อภิกษุหรือภิกษุณีล่วงละเมิดสิกขาบทนั้นๆที่อยู่ในอาบัติปาราชิก ๔ ข้อ หรือ ๘ ข้อ บุคคลผู้นั้นก็ไม่สามารถที่จะอยู่ในศาสนาอีกต่อไปได้ ต้องลาออกไป ลดชั้นเป็นสามเณรหรืออุบาสิกอุบาสิกาก็ได้ แล้วไม่สามารถกลับเข้ามาบวชได้อีกท่านเปรียบเหมือนกับต้นตาลที่มียอดด้วน ไม่สามารถจะงอกงามได้อีกต่อไป แต่ถ้าออกไปแล้วสามารถไปบำเพ็ญบุญกุศล ก็สามารถที่จะไปสูคติภูมิหรือบรรลुरुธรรมได้ อาบัติปาราชิกนี้ เปรียบได้กับผู้กระทำผิดแล้ว ถูกศาลสั่งประหารชีวิตนั่นเอง ปาราชิกเป็นบทบัญญัติที่ปรับโทษสถานหนักแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิด ครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก เป็นทฎฐุลลาบัติ คือ อาบัติชั่วหยาบ เป็นอนวเสสาบัติ คือ อาบัติไม่มีส่วนเหลือ และเป็น อเตกัจฉา คือ แก้ไขไม่ได้

ปาราชิกของภิกษุณีแบ่งเป็น สองส่วน คือ

๑) อสาธารณปาราชิก ๔ สิกขาบท เป็นสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาค ทรงปรารภภิกษุณีสงฆ์บัญญัติไว้เฉพาะสำหรับภิกษุณี ได้แก่ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการยินดี การจับต้องของชายที่บริเวณใต้รักขเวญ ลงมาเหนือเข้าขึ้นไปต้องอาบัติปาราชิก ชื่อว่า อุพฆาณมัมณฑลิกา

สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการปกปิดโทษ ภิกษุณีรู้ที่อยู่ปกปิดโทษของภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก ต้องอาบัติปาราชิก ชื่อว่า วัชชปฏิจฉาทิกา

สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการประพฤติดตามภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม ต้องอาบัติปาราชิก ชื่อว่า อุกชิตตานวุตติกา

สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยวัตถุ ๘ มีการยินดีการจับต้องมือชายเป็นต้น ต้องอาบัติปาราชิกชื่อว่าอัฐฐวุตตุกา

๒) สาธารณปาราชิก ๔ สิกขาบทเป็นสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาค ทรงปรารภภิกษุบัญญัติไว้ ซึ่งภิกษุณีพึงรักษาด้วยให้ศึกษารายละเอียดที่ปาราชิกของภิกษุ

๑.๔ การบัญญัติปาราชิกสิกขาบท

การบัญญัติสิกขาบทเกิดขึ้นจากชาวบ้านหรือภิกษุณีตำหนิ ตีเตียน โพนทนา ภิกษุณีผู้มีความมักน้อย สันโดษ ได้ยินภิกษุณีตำหนิ ตีเตียน นำเรื่องไปบอกแก่ภิกษุสงฆ์ ภิกษุสงฆ์นำเรื่องไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามเหตุเกิดทรงแสดงธรรมมีกถา ยกอุทาหรณ์ ตำหนิโดยประการต่างๆแล้วทรงยกสิกขาบทขึ้นแสดง สถานที่บัญญัติสิกขาบท พระเชตวันมหาวิหารของอนาถปิณฑิก เศรษฐี ในเมืองสาวัตถี ในแต่ละสิกขาบทจะมีเหตุเกิด สถานที่ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตัวบัญญัติ หรืออนุบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ (การจำแนกคำ) บทภาษณีย์ อนาปัตติวาร

๑.๕ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการยินดีการจับต้องที่บริเวณเหนือเข้าขึ้นไปของชาย

เรื่องภิกษุณีสุนทรินันทา

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี นายสาณะพหุทธานของนางวิสาขา มิคารมาตาประสงค์จะสร้างวิหารถวายภิกษุณีสงฆ์ นายสาณะพหุทธานจึงเข้าไปแจ้งความประสงค์แก่ภิกษุณีและขอภิกษุณีผู้ดูแลการก่อสร้างสัก ๑ รูป

สมัยนั้น มีหญิงสาว ๔ คนพี่น้องบวชอยู่ในสำนักภิกษุณี คือนันทา นันทวดี สุนทรินันทา ฤคณันทา ในจำนวน ๔ รูปนี้ ภิกษุณีสุนทรินันทาบวชตั้งแต่วัยสาว มีรูปงามน่าดู น่าชม เป็นบัณฑิต เฉลียวฉลาด มีปัญญาขยัน ไม่เกียจคร้านประกอบด้วยปัญญาไตร่ตรองในงานนั้น ๆ สามารถกระทำ สามารถจัดแจงได้ ภิกษุณีสงฆ์จึงแต่งตั้งภิกษุณีสุนทรินันทาให้เป็นผู้ดูแลการก่อสร้างของนายสาณะพหุทธานของนางวิสาขามิคารมาตา

ภิกษุณีสุนทรินันทานั้นไปบ้านนายสาณะพหุทธานเอง ๆ บอกสิ่งต้องการในการก่อสร้าง ฝ่าย นายสาณะพหุทธานก็หมั่นไปสำนักภิกษุณีอยู่เนือง ๆ เพื่อให้ ฐานะที่ทำแล้วและยังไม่ได้ทำ คนทั้งสองนั้นมีจิตรักใคร่ต่อกันเพราะพบเห็นกันเนือง ๆ

นายสาณะพหุทธานเมื่อไม่ได้โอกาสที่จะทำมิตติมัยรายภิกษุณีสุนทรินันทา จึงได้จัดเตรียมภัตตาหารสำหรับถวายภิกษุณีสงฆ์เพื่อหาทางที่จะประทุษร้ายนางนั้น เมื่อจะปูอาสนะในโรงฉัน ปูอาสนะไว้ ๒ ส่วนเพื่อให้ภิกษุณีเข้าใจผิด ปูอาสนะไว้สำหรับ ภิกษุณีสุนทรินันทา ณ ส่วนข้างหนึ่ง ในที่มืดซิด มีที่กำบัง เพื่อให้ภิกษุณีผู้เป็นเถระ เข้าใจว่า “ภิกษุณีสุนทรินันทานั่งอยู่กับพวกภิกษุณีนวกะ” แม้ภิกษุณีนวกะก็จะเข้าใจไปว่า “ภิกษุณีสุนทรินันทานั่งอยู่กับพวกภิกษุณีผู้เป็นเถระ” ครั้นแล้วนายสาณะพหุทธานจึงให้คนไปเรียนภิกษุณีสงฆ์ว่า ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว”

ภิกษุณีสุนทรินันทาสงเกตรู้ว่า เป็นอุบาย จึงสั่งภิกษุณีอันเตวาสิณีไปนำบิณฑบาตมาให้ ถ้ามีผู้ถาม ก็จงตอบว่าเป็นไข้ เวลานั้น นายสาณะพหุทธานคอยที่ซุ้มประตูด้านนอก ถ้ามถึงภิกษุณีสุนทรินันทาทราบจาก ภิกษุณีอันเตวาสิณีของภิกษุณีสุนทรินันทาว่า ภิกษุณีสุนทรินันทาเป็นไข้ และนำบิณฑบาตไปถวาย

ลำดับนั้น นายสาณะพหุทธานคิดว่า “การที่เราเตรียมอาหารถวายภิกษุณีสงฆ์ ก็เพราะแม่เจ้าสุนทรินันทา” จึงสั่งให้เลี้ยงดูภิกษุณีสงฆ์แล้วเข้าไปทางสำนักภิกษุณี ภิกษุณีสุนทรินันทายืนคอยนายสาณะพหุทธานอยู่นอกซุ้มประตูวัด พอเห็นเขาเดินมาแต่ไกลจึงหลบเข้าที่อยู่นอนคลุมโปงอยู่คนเดียว นายสาณะพหุทธานเข้าไปหาภิกษุณีสุนทรินันทาถึงที่อยู่ ครั้นถึงแล้วถามว่า “ท่านไม่สบายหรือ ทำไมจึงนอนอยู่ ขอรับ” ภิกษุณีสุนทรินันทากล่าวว่า “นาย สตรีผู้ปรารถนาคนที่ไม่ปรารถนาตอบ ก็มีอาการเช่นนี้แหละ” เขากล่าวว่า “แม่เจ้า ทำไม กระผมจะไม่ปรารถนาท่าน แต่หาโอกาสที่จะ ทำมิตติมัยรายท่านไม่ได้” มีความกำหนัด ถูกต้องกายภิกษุณีสุนทรินันทาซึ่งมีความกำหนัด

ครานั้น ภิกษุณีชรามีเท้าเจ็บรูปหนึ่งนอนอยู่ไม่ไกลจากที่ของภิกษุณีสุนทรินันทานั้น เห็นนายสาณะพหุทธานผู้กำหนดกำลังถูกต้องกายกับภิกษุณีสุนทรินันทาผู้กำหนด จึงดำนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โชนแม่เจ้า สุนทรินันทาผู้กำหนดจึงยินดีการถูกต้องกายกับชายผู้กำหนดเล่า” บอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุณีทั้งหลาย บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา พากันดำนิ ประณาม โพนทะนาจึงนำเรื่องไปบอกภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความ ระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา ก็

ตำหนิ ประณาม โพนทนา ตำหนิ ภิกษุณีสุนทรินันทาโดยประการต่าง ๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า ภิกษุณีสุนทรินันทากำหนด ยินดีการถูกต้องกายกับชายผู้กำหนดจริงหรือ” พวกภิกษุทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุณีสุนทรินันทาไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนภิกษุณีสุนทรินันทาผู้กำหนดจึงยินดีการถูกต้องกายกับชายผู้กำหนดแล้ว ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ที่จริงกลับจะทำให้คนที่ไม่เลื่อมใส ก็ไม่เลื่อมใสไปเลย คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป”

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงตำหนิภิกษุณีสุนทรินันทาโดยประการต่าง ๆ แล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยงยาก บำรุงยาก มักราก ไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย บำรุงง่าย มักร้อย สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดกิเลส อาการนำเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารถนาความเพียรโดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายให้เหมาะสมให้คล้อยตามกับเรื่องนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจะ บัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุณีทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มภิกษุณีผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุณีผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม
๑๐. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย

แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อวสสุตา อวสสุตสส ปุริสปุคฺคสส อธกฺขํ อุพฺภขานุมณฺหลํ อามสนํ วา
ปรัมสนํ วา คหณํ วา จุปนํ วา ปฏฺิปีฬนํ วา สาทิเยยฺย อยมปิ ปาราชิกา โหติ อลฺวํสา อุพฺภขานุมณฺห
ลิกาติ^๒

^๒ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๖๕๗/๔

ก็ภิกษุณีใดกำหนดยินดีการจับต้อง การลูบคลำ การจับ การต้อง หรือการบีบของชายผู้กำหนดบริเวณ ใต้รากขวัญลงมาเหนือเข้าขึ้นไป แม้ภิกษุณี³ นี้เป็นปาราชิกที่ชื่อว่าอุพภานุมณฑลิกา⁴ หาสังวาสมิได้⁵

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า กำหนด ได้แก่ ภิกษุณีมีความยินดี เฟงเล็ง มีจิตรักใคร่

ที่ชื่อว่า ผู้กำหนด ได้แก่ ชายมีความยินดี เฟงเล็ง มีจิตรักใคร่

ที่ชื่อว่า ชาย ได้แก่ มนุษย์ผู้ชาย ไม่ใช่ยักษ์ ไม่ใช่เปรต ไม่ใช่สัตว์ดิรัจฉาน ตัวผู้ แต่เป็นชายที่รู้เพียงสา สามารถถูกต้องกายได้

จับต้อง ได้แก่ กิริยาเพียงแต่ลูบคลำ ลูบคลำ ได้แก่ ลูบคลำไปทางโน้นทางนี้ จับ ได้แก่ ลักษณะ เพียงแต่จับ ต้อง ได้แก่ ลักษณะเพียงสัมผัส คำว่า ยินดี ... หรือการบีบ ได้แก่ ยินดีที่จะให้จับอวัยวะแล้วบีบ

คำว่า เป็นปาราชิก อธิบายว่า ภิกษุณีกำหนดยินดีการจับต้อง การลูบคลำ การจับ การต้อง หรือการ บีบของชายผู้กำหนดบริเวณใต้รากขวัญลงมาเหนือเข้าขึ้นไป ย่อมไม่เป็นสมณะหญิง ไม่เป็นเชื้อสายศากยธิดา เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระ ภาค จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก

คำว่า หาสังวาสมิได้ ได้แก่ กรรมที่ทำร่วมกัน อุทเทสที่สวดร่วมกัน ความมีสิกขาเสมอกัน นี้ชื่อว่า สังวาส สังวาสนั้นไม่มีกับ ภิกษุณีรูปนั้น ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้

บทภาชนีย์

ทั้งสองฝ่ายมีความกำหนด ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้กายจับต้องกายบริเวณ ใต้รากขวัญลงมาเหนือเข้าขึ้นไป ภิกษุณีต้องอาบัติปาราชิก ใช้กายจับต้องของที่เนื่องด้วยกาย ต้องอาบัติอุลลัจจัย ใช้ของที่เนื่องด้วยกายถูกต้อง กาย ต้องอาบัติอุลลัจจัย ใช้ของที่เนื่องด้วยกายถูกต้องของที่เนื่องด้วยกาย ต้องอาบัติทุกกฏ

ใช้ของโยนไปถูกต้องกาย ต้องอาบัติทุกกฏ ใช้ของโยนไปถูกต้องของที่เนื่องด้วยกาย ต้องอาบัติทุก กฏ ใช้ของโยนไปถูกต้องของที่โยนมา ต้องอาบัติทุกกฏ

ใช้กายถูกต้องกายบริเวณเหนือรากขวัญขึ้นไปใต้เข่าลงมา ต้องอาบัติอุลลัจจัย ใช้กายถูกต้องของที่ เนื่องด้วยกาย ต้องอาบัติทุกกฏ ใช้ของที่เนื่องด้วยกายถูกต้อง กาย ต้องอาบัติทุกกฏ ใช้ของที่เนื่องด้วยกาย ถูกต้องของที่เนื่องด้วยกาย ต้องอาบัติ ทุกกฏ

³ ความหมายของภิกษุณีชื่อว่า ภิกษุณี เพราะเป็นผู้ขอ เพราะอาศัยการเที่ยวขอ เพราะใช้ผืนผ้าที่ถูกทำให้เสียราคา เพราะเรียกกันโดยโวหาร เพราะการปฏิญญาตน เพราะพระพุทธรเจ้าทรงบวชให้ เพราะเป็นผู้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ เพราะเป็นผู้เจริญ เพราะเป็นผู้มีสาระ เพราะเป็นผู้ยังต้องศึกษา เพราะเป็นผู้ไม่ต้องศึกษา เพราะเป็นผู้ที่สงฆ์ ๒ ฝ่ายพร้อม เปรียงกันอุปสมบทให้ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ถูกต้อง สมควรแก่เหตุ

⁴ อุพภานุมณฑลิกา แปลว่าบริเวณเหนือเข้า แม้บริเวณเหนือข้อศอกก็รวมอยู่กับบริเวณเหนือเข้า คำนี้เป็นชื่อเรียก ภิกษุณีผู้ต้องอาบัติปาราชิกสิกขาบทนี้ (วิ.อ. ๒/๖๕๗-๘/๔๖๓)

⁵ สิกขาบทนี้นับเป็นสิกขาบทที่ ๕ เพราะสิกขาบทที่ ๑-๔ นับตามปาราชิกสิกขาบทของภิกษุ วิ.อ.(ไทย) ๕/๕

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่จงใจ
๒. ภิกษุณีไม่มีสติ
๓. ภิกษุณีผู้ไม่รู้
๔. ภิกษุณีผู้ไม่ยินดี
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีจิตฟุ้งซ่าน
๗. ภิกษุณีกระสับกระส่ายเพราะเวทนา
๘. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๑.๖ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการปกปิดโทษ

เรื่องภิกษุณีสุนทรินันทา^๖

ครั้งนั้น ภิกษุณีสุนทรินันทามีกรรมกับ นายสาหะหลานของนางวิสาขาไมคารมาตา แต่ปกปิดเรื่องไว้ในขณะที่กรรมยังอ่อน ๆ เมื่อกรรมแก่จึงสึกไปตลอดบุตร

ภิกษุณีทั้งหลายได้กล่าวกับภิกษุณีอุลลันทาว่า แม่เจ้า สุนทรินันทาสึกไปไม่นานก็ตลอดบุตร เธอคงจะมีกรรมขณะเป็นภิกษุณีกรรมมัง ภิกษุณีอุลลันทาจึงยอมรับ ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า เหตุใดจึงไม่โจทเอง ไม่บอกแก่คณะเล่า

ภิกษุณีอุลลันทาตอบว่า แม่เจ้า ความเสียหาย ความเสื่อมเกียรติ ความอัปยศ เสื่อมลาภของภิกษุณีสุนทรินันทานี้ ก็คือความเสียหาย ความเสื่อมเกียรติ ความอัปยศ ความเสื่อมลาภของดิฉันนั้นแหละ ดิฉันจะบอกความเสียหายของตน ความเสื่อมเกียรติของตน ความอัปยศของตน ความเสื่อมลาภของตนแก่คนอื่นได้อย่างไร บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทะนาการกระทำของนาง ได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ขานํ ปาราชิกํ ธมมํ อชฌาปนํ ภิกษุณี เนว อตตนา ปฏิโจเทยย น คณสส อาโรเจยย ยทา จ सा जिता वा अस्स जुता वा नालिता वा अवस्त्वा वा सा पจ्जा आवे वเทय्य पुप्फे वाหं อयเย สญญาสี เอत्ติ ภิกษุณี เอวรูปา จ เอวรูปา จ सा गकिनिदि नो ज चो अत्तना ปฏิโจत्तेस्सํ न คณสส आरोजेस्सन्दि อयमปิ ปาราชิกा โหติ อस्สาसा वขขปฏิจ्जातिकา^๗

^๖ “วขขปฏิจ्जाติกา” แปลว่าปกปิดโทษ, ปกปิดความผิด เป็นชื่อเรียกภิกษุณีผู้ต้องอาบัติปาราชิกสิกขาบทนี้ (วิ.อ. ๒/๖๖๕/๔๖๕)

^๗ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๖๖๕/๘

ก็ภิกษุณีได้รู้และไม่ทักท้วงภิกษุณีผู้ต้องธรรมคือปาราชิกด้วยตนเอง ไม่บอกแก่คณะ ก็ในกาลใดภิกษุณีนั้นยังครองเพศอยู่ก็ดี เคลื่อนไปก็ดี ถูกลาสนะก็ดี ไปเข้ารีตก็ดี ภายหลังภิกษุณีผู้รู้อีกเรื่องนั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “แม่เจ้า เมื่อก่อนดิฉันรู้จักภิกษุณีนี้ดีว่า □นางมีความประพฤติอย่างนี้ ๆ แต่ดิฉันไม่ได้ใจด้วยตนเอง ไม่ได้บอกแก่คณะฯ แม้ภิกษุณีนี้เป็นปาราชิกที่ชื่อว่าวัชชปฏิจฉาทิกา๑ หาสังวาสมิได้^๘

ลิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ครองเพศอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงภิกษุณีผู้ดำรงอยู่ในเพศของตน ที่ชื่อว่า เคลื่อนไป ตรัสหมายถึงภิกษุณีผู้มรณภาพ ที่ชื่อว่า ถูกลาสนะ^๙ ตรัสหมายถึงภิกษุณีผู้สึกเองหรือถูกผู้อื่นให้สึก ที่ชื่อว่า เข้ารีต ตรัสหมายถึงภิกษุณีผู้เข้ารีตเดิยรณีย์ ภายหลังภิกษุณีผู้รู้อีกเรื่องนั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “แม่เจ้า เมื่อก่อนดิฉันรู้จักภิกษุณีนี้ดีว่า นางมีความประพฤติอย่างนี้ ๆ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่บอกด้วยคิดว่า “สงฆ์จักบาดหมางทะเลาะขัดแย้งหรือวิวาทกัน”
๒. ภิกษุณีไม่บอกด้วยคิดว่า “สงฆ์จักแตกแยก จักร้าวราน”
๓. ภิกษุณีไม่บอกด้วยคิดว่า “ภิกษุณีนี้เป็นคนหยาบช้า ดุร้าย จักทำอันตรายแก่ชีวิตหรืออันตรายแก่พรหมจรรย์ได้”
๔. ภิกษุณีไม่บอกเพราะไม่พบภิกษุณีอื่น ๆ ที่สมควร
๕. ภิกษุณีไม่ประสงค์จะปกปิดแต่ยังไม่ได้บอกใคร
๖. ภิกษุณีไม่บอกด้วยคิดว่า “ผู้นั้นจักเปิดเผยเพราะกรรมของตนเอง”
๗. ภิกษุณีวิกลจริต
๘. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๑.๗ ปาราชิกลิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการประพฤติดังภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม

เรื่องภิกษุณีถูกลนันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีถูกลนันทาประพฤติดังพระอริยฐานะรูปนี้เป็นพหูสูต เป็นธรรมกถึก รู้แต่อันตรายิกกรรมบางส่วน เพราะเหตุที่ท่านไม่ฉลาดเรื่องวินัย จึงไม่รู้เรื่องอันตรายิกกรรมแห่งการล่วงละเมิดพระวินัยบัญญัติ ดังนั้น ครั้งที่ท่านอยู่ในที่หลีกเร้นจึงได้เกิดความคิดอย่างนี้ว่า พวกคฤหัสถ์ที่ยุ่งเกี่ยวข้องกับกามคุณ ที่เป็นโสดาบันก็มี เป็นสกทาคามีก็มี เป็นอนาคามีก็มี ส่วนพวกภิกษุก็ยังเห็นรูปที่จะพึงรู้ด้วยจักขุ ฯลฯ ยังถูกต้องสัมผัสที่จะพึงรู้ด้วยกาย ยังใช้สอยผ้าปูผ้าห่มอ่อนนุ่ม สิ่งนี้ทั้งหมดถือว่าควร ทำไมรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสของหญิงจะไม่ควร สิ่งเหล่านั้นต้องควรแน่นอน ท่านเกิดทิฏฐิบาปขึ้นมาแล้ว ขัดแย้งกับพระสัพพัญญุตญาณว่า “ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงบัญญัติปฐมปาราชิกอย่างกวาดขัน ประดุจกันมหาสมุทรนั้น ในข้อนี้ไม่มีโทษ” ตัดความหวังของเหล่าภิกษุบุคคลค้ำค้ำนพระเวสสารัญญาณ ใส่ต่อและหนามในอริยมรรค ประหาร

^๘ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๖๖๕/๑๑

^๙ นาสนะ หมายถึงให้สึกจากความเป็นภิกษุณี (วิ.อ.๓/๒๓๗/๑๕๙)

อาณาจักรของพระชินเจ้าด้วยกล่าวว่า “เมถุนธรรม ไม่มีโทษ” หมายถึง ประพฤติในทำนองเดียวกัน ประพฤติเลียนแบบ คือพระอริยฐานะมีทิฐิบาปเกิดขึ้นในใจว่า “ตัวเองรู้ธรรมถึงขนาดที่ว่า ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมทำอันตรายก็หาสามารถทำอันตรายได้จริงไม่...” ภิกษุณีอุลลันทาก็มีทิฐิเช่นนั้นเหมือนกัน และประพฤติดังพระอริยฐานะ¹⁰ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อ¹¹ ที่สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงอุกเขปนียกรรมแล้ว บรรดาภิกษุณีผู้มั่งน้อย ฯลฯ พวกกันต่าหนี ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี สมคเคน สงฺเขน อุกฺขิตฺตํ ภิกฺขุ รมฺเมน วินฺเยน สตฺถุสฺสเนน อนาทรํ อปฺปฏิการํ อกฺตสหายํ ตมนฺวตฺเตยฺย สฺวา ภิกฺขุณี ภิกฺขุณีหิ เอวมสฺส วจฺนียา เอส โข อยฺเย ภิกฺขุ สมคเคน สงฺเขน อุกฺขิตฺโต รมฺเมน วินฺเยน สตฺถุสฺสเนน อนาทรํ อปฺปฏิกาโร อกฺตสหาโย มายฺเย เอตํ ภิกฺขุ อนฺวตฺติตฺติ เอวญฺจ สฺวา ภิกฺขุณี ภิกฺขุณีหิ วุจฺจมาณา ตเถว ปคฺคเณหฺยเย สฺวา ภิกฺขุณี ภิกฺขุณีหิ สพฺพตถ เอวํ ภาตพฺพํ ฯ ยาวตฺตียํ สมนฺนภาสิตพฺพทา ตสฺส ปฏฺนีสฺสคฺคาย ยาวตฺตียญฺเจ สมนฺนภาสียมาณา ตํ ปฏฺนีสฺสขฺเขยฺย อิจฺเจตํ กุสฺลํ โน เจ ปฏฺนีสฺสขฺเขยฺย อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสฺวาสา อุกฺขิตฺตानฺวตฺติกาติ ฯ¹²

ก็ภิกษุณีใดประพฤติดังภิกษุผู้ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันลง อุกเขปนียกรรม¹³ โดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตศาสนา นั้น ผู้ไม่เอื้อเพื่อ สงฆ์ยังไม่รับรอง ยังไม่ได้ทำภิกษุผู้มีสังวาสเสมอกันให้เป็นสหาย ๑ ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายฟังว่ากล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า “แม่เจ้า ภิกษุณีนั่นถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันลงอุกเขปนียกรรม โดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตศาสนา ๒ เป็นผู้ไม่เอื้อเพื่อ สงฆ์ยังไม่รับรอง ยังไม่ได้ทำภิกษุผู้มีสังวาสเสมอกันให้เป็นสหาย แม่เจ้าอย่าประพฤติ ตามภิกษุณีนั่น” ภิกษุณีนั่นผู้อันภิกษุณีทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้น ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายฟังสวดสมณภาสน์จนครบ ๓ ครั้งเพื่อให้ สละเรื่องนั้น ถ้านางกำลังถูกสวดสมณภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้งสละเรื่องนั้นได้ นั่นเป็นการดี ถ้านางไม่สละ แม้ภิกษุณีนี่ก็เป็นปาราชิกชื่ออุกขิตตานุวัตติกา ๓ หาสังวาสมิได้¹⁴

สิกขาบทวิภังค์

¹⁰ วิ.อ. ๒/๔๑๗/๔๑๘-๔๑๙, ม.ม.อ. ๒/๒๓๔/๙-๑๐

¹¹ คหฺวธิปฺพุโพ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อ อรรถกถาอธิบายว่า คหฺเว พายฺยีสฺสูติ คหฺวพฺวาธิโน, คหฺวพฺวาธิโน ปุพฺพปฺริสา อสฺสชาติ คหฺวพฺวาธิปฺพุโพ. ...คิฆฺมฆาฏกฺกุลปฺปสฺตสฺส พฺรานฆานกฺเรงฺกเป็นบรรพบุรุษของเขา เหตุนั้น เขาจึงชื่อว่าเป็นผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อ หมายความว่า เป็นคนเกิดในตระกูลพรานฆ่าเนื้อ (วิ.อ. ๒/๔๑๗/๔๑๘)

¹² วิ.ภิกฺขุณี.(บาลี) ๓/๖๖๙ /๑๑

¹³ อุกเขปนียกรรม คือการกันออกจากหมู่, การยกออกจากหมู่ (วิ.มหา(บาลี) ๕/๔๑๕/๒๐๘)

¹⁴ วิ.ภิกฺขุณี.(ไทย) ๓/๖๖๙/๑๕

สงฆ์ที่ชื่อว่า พร้อมเพรียงกัน คือ มีสังฆวาสนเสมอกัน อยู่ในสมานสังฆวาสนีมา

ถูก ... ลงอุกเขปนียกรรม คือ ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็น เพราะไม่ทำคืน หรือเพราะไม่สละคืนอาบัติ โดยธรรมใด โดยวินัยใด โดยคำสั่งสอนของพระชินเจ้า โดยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ที่ชื่อว่า ผู้ไม่เอื้อเฟื้อ คือ ไม่ยอมรับสงฆ์ คณะ บุคคล หรือกรรม

ที่ชื่อว่า สงฆ์ยังไม่รับรอง คือ ถูกสงฆ์ขับไล่แล้วยังไม่เรียกกลับเข้ามา

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้ทำภิกษุผู้มีสังฆวาสนเสมอกันให้เป็นสหายน คือ ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีสังฆวาสนเสมอกัน ๑ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า ผู้เป็นสหายน ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลง อุกเขปนียกรรม ไม่มีสังฆวาสนั้นกับภิกษุเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึง ตรัสว่า ยังไม่ได้ทำภิกษุผู้มีสังฆวาสนเสมอกันให้เป็นสหายน

ภิกษุณีทั้งหลายที่ได้เห็นได้ยินฟังว่ากล่าวตักเตือนเธอ ฟังว่ากล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๒ ฟังว่ากล่าวตักเตือน เธอแม้ครั้งที่ ๓ ถ้าเธอสละได้ นั้นเป็นการดี ถ้าเธอไม่สละ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุณีทั้งหลายได้ยินไม่ฟังว่ากล่าวตักเตือน ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายฟังค้อมตัวมาสู่ท่ามกลางสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือน ฟังว่ากล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๒ ฟังว่ากล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๓ ถ้าเธอสละได้ นั้นเป็นการดี ถ้าเธอไม่สละ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีสงฆ์พึงสวดสมณุภาสน์สวดสมณุภาสน์เหมือนสังฆสังขาภิเสสของภิกษุ ซึ่งการสวดนั้นมีลำดับดังนี้

วิธีสวดสมณุภาสน์และกรรมวาจาสวดสมณุภาสน์

ภิกษุณีสงฆ์พึงสวดสมณุภาสน์ภิกษุณีน้อย่างนี้ คือ ภิกษุณี ผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า

สุณาตุ เม อยเย สงโฆ อโย อิตถนนา มา ภิกขุณี สมคเคน สงเขน อุกขิตตัม ภิกขุ ฌมเมน วินยเณ สตุตฺตสสเนน อนาทรํ อปฺปฏิการํ อกตสหายํ ตมนฺวตฺตติ สา ตํ วตฺถุ นปฺปฏินิสฺสชฺชติ ฯ ยทิ สงฆสฺส ปตฺตกสฺสํ สงโฆ อิตถนนามํ ภิกขุณี สมณฺภาเสยฺย ตสฺส วตฺถุสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย ฯ เอสา ญตฺติ ฯ¹⁵

สุณาตุ เม อยเย สงโฆ อโย อิตถนนา มา ภิกขุณี สมคเคน สงเขน อุกขิตตัม ภิกขุ ฌมเมน วินยเณ สตุตฺตสสเนน อนาทรํ อปฺปฏิการํ อกตสหายํ ตมนฺวตฺตติ สา ตํ วตฺถุ นปฺปฏินิสฺสชฺชติ ฯ สงโฆ อิตถนนามํ ภิกขุณี สมณฺภาสฺติ ตสฺส วตฺถุสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย ฯ ยสฺสา อยฺยาย ขมฺติ อิตถนนามาย ภิกขุณียา สมณฺภาสนา ตสฺส วตฺถุสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย สา ตฺถุหฺสฺส ยสฺสา นกขมฺติ สา ภาเสยฺย ฯ

ทุติยมปิ เอตมตถํ วทามิ ฯเปฯ ตติยมปิ เอตมตถํ วทามิ ฯเปฯ สมณฺภุจฺจา สงเขน อิตถนนา มา ภิกขุณี ตสฺส วตฺถุสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย ฯ ขมฺติ สงฆสฺส ตสฺมา ตฺถุหฺตี ฯ เอวเมตํ ธารยามีติ ฯ

แม่เจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุณีผู้นี้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกสงฆ์ พร้อมเพรียงกันลงอุกเขปนียกรรมโดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตสุตตาสน เป็นผู้ไม่เอื้อเฟื้อ สงฆ์ยังไม่รับรอง ยังไม่ได้ทำภิกษุผู้มีสังฆวาสนเสมอกันให้

¹⁵ วิ.ภิกขุณี.(บาลี)๓/๖๗๑ /๑๒

เป็นสหาย เธอไม่สละเรื่องนั้น ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วพึงสวดสมณุภาสน์ภิกษุณีชื่อนี้เพื่อให้สละเรื่องนั้น นี่เป็น
ญัตติ

แม่เจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุณีนี้ประพฤติตามภิกษุผู้ถูกสงฆ์พร้อมเพรียง กันลงอุกเขปนียกรรม
โดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตฤศาสน์ เป็นผู้ไม่เอื้อเพื่อ สงฆ์ยัง ไม่รับรอง ยังไม่ได้ทำภิกษุผู้มีสังวาสเสมอกันให้เป็น
สหาย เธอไม่สละเรื่องนั้น สงฆ์ สวดสมณุภาสน์ภิกษุณีชื่อนี้เพื่อให้สละเรื่องนั้น แม่เจ้ารูปใดเห็นด้วยกับการสวด

สมณุภาสน์ภิกษุณีนี้เพื่อให้สละเรื่องนั้น แม่เจ้ารูปนั้นพึงนั่ง แม่เจ้ารูปใดไม่เห็นด้วย แม่เจ้ารูปนั้นพึง
ทักท้วง แม่ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอกล่าวความนี้ ฯลฯ แม่ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอกล่าว ความนี้ ฯลฯ

ภิกษุณีชื่อนี้สงฆ์สวดสมณุภาสน์เพื่อให้สละเรื่องนั้นแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าขอถือ
ความนิ่งนั้นเป็นมตಿಯ่างนี้”จบญัตติ ต้องอาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจา ๒ ครั้ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย จบกรรมวาจา
ครั้งสุดท้าย ต้องอาบัติปาราชิก

คำว่า เป็นปาราชิก อธิบายว่า ภิกษุณีถูกสงฆ์สวดสมณุภาสน์จนครบ ๓ ครั้งก็ยังไม่ยอมสละ เธอย่อมไม่
เป็นสมณะหญิง ไม่เป็นเชื้อสายศากยธิดา เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น ๒ เสี่ยงจะประสานให้สนิท
เป็นเนื้อเดียวกันอีกไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก

บทภาษานี้

กรรมที่ทำไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรม
ที่ทำไม่ถูกต้อง ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติปาราชิก คือ

๑. ภิกษุณียังไม่ถูกสวดสมณภาสน์
๒. ภิกษุณียอมสละ
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๑.๘ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยวัตถุ ๘ มีการยินดีการจับมือของชายเป็นต้น

เรื่องภิกษุณีฉัพคศิย์

ครั้งนั้นพวกภิกษุณีฉัพคศิย์กำหนด ยินดีการจับมือบ้าง ยินดีการที่ชายผู้กำหนดจับมัมสังฆาฏิบ้าง ยืน
เคียงคู่กันกับชายบ้าง สนทนากันบ้าง ไปที่นัดหมายบ้าง ยินดีการที่ชายมาหาบ้าง เดินตามเข้าไปสู่ที่ลับบ้าง
น้อมกายเข้าไปเพื่อคลุกคลีกันด้วยกายนั้นเพื่อจะเสพอสังฆกรรม นั้นกับชายผู้กำหนดบ้าง

พวกภิกษุจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์
เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อวสุตฺตา อวสุตฺตสฺส ปุริสปุคฺคสฺส หตฺถคฺคณฺโณ วา สาทิเยยฺย
สงฆาฏิกณฺณคฺคณฺโณ วา สาทิเยยฺย สนฺติฏฺเฐยฺย วา สลลเปยฺย วา สงเกตฺมฺ วา คจฺเจยฺย ปุริสสฺส วา
อพฺภาคมนฺนิ สาทิเยยฺย ฉนฺนํ วา อนุปฺวิเสยฺย กายํ วา ตทตฺถาย อุปลํหเรยฺย เอตฺสฺส อสทฺธมฺมสฺส
ปฏฺิเสวนตฺถาย อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสฺวาสา อฏฺฐวตฺถุกาติ ฯ¹⁶

ก็ภิกษุณีใดกำหนดเพียงยินดีการจับมือ ยินดีการที่ชายผู้กำหนดจับมัมสังฆาฏิ ยืนเคียงคู่กันกับชาย
สนทนากัน ไปที่นัดหมาย ยินดีการที่ชาย มาหา เดินตามเข้าไปสู่ที่ลับ หรือน้อมกายเข้าไปเพื่อคลุกคลีกันด้วย
กายนั้นเพื่อจะเสพอสังฆกรรมนั้นกับชายผู้กำหนด แม้ภิกษุณีนี้เป็นปาราชิกชื่ออฏฐวตฺถุกา¹⁷ หาสังวาสมิได้¹⁸

¹⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/(๖๗๕/๑๕)

¹⁷ คำว่า อฏฐวตฺถุกา แปลว่าวัตถุ เหตุหรือกรณี ๘ อย่าง เป็นชื่อเรียกภิกษุณีผู้ต้องอาบัติปาราชิกสิกขาบทนี้ เมื่อทำ
ครบ ๘ อย่าง คือ ๑. ยินดีการจับมือ ๒. ยินดีการจับมัมสังฆาฏิ ๓. ยืนเคียงคู่ ๔. สนทนากัน ๕. ไปที่นัดหมาย ๖. ยินดีที่
เขามาหา ๗. เดินตามเข้าไปสู่ที่ลับ ๘. น้อมกายเข้าไปเพื่อจะเสพอสังฆกรรมกับชายผู้กำหนด (วิ.อ. ๒/๖๗๖/๔๖๘)เมื่อภิกษุณี
ล่วงละเมิดแต่ละวัตถุ ต้องอาบัติเล็กน้อยดังนี้

๑. ในขณะที่เดินทางไปนัดหมาย ต้องอาบัติทุกกฏทุก ๆ อย่างก้าว พอก้าวเข้าสู่หัตถบาส(ระยะช่วงแขน)ของชาย
ต้องอาบัติตุลลัจฉัย

๒. ยินดีการที่ชายมา ต้องอาบัติทุกกฏ พอชายก้าวเข้าสู่หัตถบาส ต้องอาบัติตุลลัจฉัย ส่วนวัตถุที่เหลืออีก ๖ คือ

๑. ยินดีการจับมือ ๒. ยินดีการจับมัมสังฆาฏิ ๓. ยืนเคียงคู่กัน ๔. สนทนากัน ๕. ตามเข้าไปสู่ที่ลับ

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า มือ หมายถึงตั้งแต่ข้อศอกถึงปลาย เล็บ ภิกษุณียินดีการจับอวัยวะบริเวณเหนือรากขวัญขึ้นไป ได้เข้าลงมา เพื่อจะเสพ อสังขารนั้น ต้องอาบัติถุลลัจจัย

คำว่า เป็นปาราชิก อธิบายว่า ภิกษุณีเมื่อทำวัตถุครบทั้ง ๘ ประการยอม ไม่เป็นสมณะหญิง ไม่เป็นเชื้อสายศากยธิดา๑ เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เป็นปาราชิก¹⁹

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่จงใจ
๒. ภิกษุณีไม่มีสติ
๓. ภิกษุณีผู้ไม่รู้
๔. ภิกษุณีผู้ไม่ยินดี
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีจิตฟุ้งซ่าน
๗. ภิกษุณีกระสับกระส่ายเพราะเวทนา
๘. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๑.๙ สรุปท้ายบท

ในภิกษุณีวิภังค์นี้ ปาราชิกของภิกษุณีผู้กำหนดยินดีการจับต้อง การลูบคลำ การจับ การต้อง หรือการบีบของชายผู้กำหนด บริเวณใต้รากขวัญลงมา เหนือเข้าขึ้นไป ต้องอาบัติปาราชิก ชื่อว่าการยินดีการจับต้องของชายที่บริเวณเหนือเข้าขึ้นไป ภิกษุณีรู้อยู่ปกปิดโทษของภิกษุณีผู้ต้องอาบัติปาราชิก ไม่ใจทด้วยตนเอง ไม่บอกแก่คณะ ต้องอาบัติปาราชิกชื่อการปกปิดโทษ ภิกษุณีประพฤติตามภิกษุที่ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันลงอุกเขปนิยกรรมแล้วและ สงฆ์ยังไม่รับกลับเข้ามา ยังไม่มีสิทธิ์อยู่ร่วมกับสงฆ์ ต้องอาบัติปาราชิกชื่อว่า การประพฤติตามภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรม ภิกษุณีผู้กำหนดยินดีการจับมือ การที่ชายผู้กำหนดจับมูม

---

๖. น้อมกายเข้าไปเพื่อจะเสพอสังขารนั้น ปรับอาบัติถุลลัจจัยเท่านั้นสำหรับแต่ละวัตถุ ภิกษุณีต้องอาบัติถุลลัจจัยเพราะล่วงละเมิดแต่ละวัตถุแล้ว ไม่คิดจะสลัดทิ้ง โดยคิดว่า “เราจะต้อง อาบัติแม้เพราะวัตถุอื่นอีก” แม้จะแสดง(ปลง)อาบัติก็ไม่เป็นอันแสดง อาบัตินั้นยังสะสมอยู่ เมื่อต้องอาบัติ ถุลลัจจัยเพราะล่วงละเมิดวัตถุอื่น ๆ ก็เป็นการสะสมอาบัติเรื่อยไป พอเมื่อล่วงละเมิดครบวัตถุทั้ง ๘ ต้อง อาบัติปาราชิก แต่ถ้าภิกษุณีนั่นล่วงละเมิดวัตถุใดวัตถุหนึ่งแล้ว คิดสลัดทิ้งไปว่า “บัดนี้เราจักไม่ต้องอาบัติ” แล้วแสดง(ปลง)อาบัติ อาบัติถุลลัจจัยนั้นยอมตกไป ไม่สะสมอยู่ แม้จะล่วงละเมิดวัตถุอื่น ๆ อีกจนครบทั้ง ๘ ก็ไม่ต้องอาบัติปาราชิก เพราะเธอทำการสลัดทิ้งโดยแสดง(ปลง)อาบัติทุกครั้งทีล่วงละเมิดวัตถุแต่ละอย่าง (วิ.อ. ๒/๖๗๖/๔๖๘, กงขา.อ. ๓๔๕/๓๔๖)

¹⁸ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๖๗๕/๒๑

¹⁹ ปาราชิกของภิกษุณีที่เหลืออีก ๔ สิกขาบท มีเนื้อความเหมือนกันกับปาราชิก ๔ สิกขาบทของภิกษุ ฉะนั้น จึงรวมเป็น ๘ สิกขาบท (วิ.อ.แปล ๑/๔๔/๓๒,๙๑/๘๐,๑๗๑/๑๔๐-๑,๑๙๗/๑๘๓)

สังฆาฏิ ยืนเคียงคู่ กัน สนทนากัน ไปที่นัดหมาย ยินดีการที่ชายมาหา เดินตามชายเข้าไปสู่ที่ลับ หรือน้อมกายเข้าไปหาเพื่อคลุกคลีกันเพื่อจะเสพอสังฆกรรมคือการถูกต้องกาย เมื่อกระทำครบทั้ง ๘ อย่างนี้ ต้องอาบัติปาราชิกชื่อว่าวัตถุ ๘ มีการยินดีการจับต้องมือของชายเป็นต้นซึ่งความผิดทั้งหมดของภิกษุณีเปรียบได้กับสังฆาติเสสของภิกษุ

ในภิกษุณีวิภังค์นี้ แสดงไว้เฉพาะอสังฆารณปาราชิก ๔ สิกขาบท ที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารภภิกษุณีสงฆ์ ส่วนสังฆารณปาราชิก ๔ สิกขาบทอนุโลมตามของภิกษุ อาบัติปาราชิกนั้นเมื่อผู้ใดล่วงละเมิดแล้วก็ถือว่าขาดจากความเป็นภิกษุ ภิกษุณี วิธีการออกจากอาบัติให้บุคคลผู้นั้น ลดชั้นบวชเป็นสามเณร สามเณรีหรือครองเพศคฤหัสถ์ ก็เป็นอันออกจากอาบัติปาราชิกแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวคำลาสิกขาแต่ประการใด

๑.๑๐ ถามประจำบท

๑. จงวิเคราะห์ปาราชิกสิกขาบทของภิกษุณีทั้ง ๔ สิกขาบทว่ามีเหตุเกิด สถานที่ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง? ภิกษุณีต้องอาบัติสิกขาบทข้อที่ ๑ ของภิกษุได้หรือไม่อย่างไร อธิบาย
๒. การต้องปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ เหมือนหรือต่างจากของภิกษุอย่างไร อธิบาย
๓. การต้องอาบัติข้อที่ ๓ ของภิกษุณีนั้นจะต้องอย่างไร ภิกษุณีจะต้องอาบัติปาราชิกเลยหรือไม่อย่างไร อธิบาย

๑.๑๑ เอกสารอ้างอิงประจำบท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค ๑-๒, และภิกขุณีวิภังค์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ .พุทธย-ตติยสมันตปาสาทิกามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑-๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ผู้จัดทำ. มหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ เล่ม ๑-๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา ๒๕๑๓

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ผู้จัดทำ.สมนตปาสาทิกา มหาจุฬาอภิสถกถา (ปฐโม,ทุติโย,ตติโย ภาค). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____ . กุชชาวิตรณปุราณ-อภินวฎีกา. กรุงเทพมหานคร ฯ : วิญญาน,๒๕๓๒.

_____ . กุชชาวิตรณ. กรุงเทพมหานคร : วิญญาน, ๒๕๓๒.